

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

COST OF PRODUCTION AND SERVICES – AN IMPORTANT PREREQUISITE FOR EFFECTIVE MANAGEMENT SOLUTIONS

Stanislava Pancheva

University of agribusiness and rural development - Bulgaria

Abstract: The research explores the cost of production and services, which is an important prerequisite for effective management decisions. For this purpose, it is analyzed as a concept, economic category and economic indicator, its nature, scope and characteristics are examined in accounting, common features and differences with the categories "value" and "production costs" are identified, differences between cost as category and as an indicator are defined and its importance for the successful operation of the enterprise in a competitive environment. In the context of the research, specific problems are outlined and solutions are offered for them.

Keywords: accounting, cost, costs, management decisions, production, services

СЕБЕСТОЙНОСТТА НА ПРОДУКЦИЯТА И УСЛУГИТЕ - ВАЖНА ПРЕДПОСТАВКА ЗА ВЗЕМАНЕТО НА ЕФЕКТИВНИ УПРАВЛЕНСКИ РЕШЕНИЯ

Станислава Панчева

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: В научната разработка се изследва себестойността на продукцията и услугите, представляваща важна предпоставка за вземането на ефективни управленски решения. За целта същата се анализира като понятие, икономическа категория и икономически показател, изследва се в счетоводен аспект нейната същност, обхват и характерни черти, набелязват се общите страни и различията с категориите „стойност“ и „производствени разходи“, очертават се разликите между себестойността като

категория и като показател и се аргументира нейната значимост за успешното функциониране на предприятието в конкурентна среда. В контекста на извършваното изследване се очертават конкретни проблеми и се предлагат адекватни за тях решения.

Ключови думи: счетоводство, себестойност, разходи, управленски решения, продукция, услуги

ВЪВЕДЕНИЕ

Развитието на предприятието е свързано с необходимостта от максимизиране на печалбата и стабилизиране на конкурентоспособността чрез рационално използване на наличните материални и трудови ресурси и правилно организиране на пазарната стратегия. Това предполага прецизно ценообразуване и ефективно управление на разходите, включвани в себестойността на продукцията и услугите. Ето защо може да се определи, че себестойността, изчислена на база разходите за производство на продукция, респ. за извършване на услуги, е важен фактор за успешно управление на отчетнообособената структура, а също и ефективен икономически механизъм за осигуряване на конкурентоспособност на стопанския субект на пазара.

Като значим показател за оценка на стопанската дейност себестойността представлява средство за регулиране на производствения процес. Тя е свързана с ефективността и с качеството на производството и влияе пряко върху ценообразуването на продуктите и услугите. Това, от своя страна, предопределя значимостта на нейното изследване в условията на динамична конкурентна среда.

Основна цел при изчисляване на себестойността е да се осигури точна и своевременна информация за вида и размера на разходите, извършвани в процеса на функциониране на отчетнообособената структура. Тя служи като своеобразен ориентир за мениджърския екип относно използването на ресурсите и подпомага формулирането на адекватни стратегии за успешно функциониране и развитие на стопанския субект. Ето затова може да се приеме, че себестойността на продуктите и услугите е важна предпоставка и съществен фактор за вземането на ефективни управленски решения.

За обезпечаване на мениджърите със своевременна, пълна и точна информация за себестойността на продуктите и услугите в Национален счетоводен стандарт 2 Отчитане на стоково – материалните запаси, респ. в Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси се определят конкретни изисквания. Там се очертават и основните модели за нейното изчисляване. Въпреки това обаче, в практиката остават редица нерешени въпроси, предопределящи дискуссионния характер на темата и нейната актуалност. Затова в настоящата научна разработка се поставя за цел да се анализира себестойността на продукцията и услугите от различна гледна точка (като понятие, като икономическа категория и като икономически показател); да се изследва в счетоводен аспект нейната същност, обхват и характерни черти; да се набележат общите страни и различията ѝ с категориите „стойност“ и „производствени разходи“; да се очертаят разликите между себестойността като категория и като показател и да се аргументира нейната значимост за успешното функциониране на предприятието в конкурентна среда. В контекста на извършваното изследване се очертават конкретни проблеми и се предлагат адекватни за тях решения.

СЕБЕСТОЙНОСТТА КАТО ПОНЯТИЕ И КАТО ИКОНОМИЧЕСКА КАТЕГОРИЯ

От етимологична гледна точка себестойността се свързва главно с оценката на разходите за производството на продукция и за извършването на услуги. Тя показва колко струва на самото производство да създаде конкретни блага или определени

продукти на труда, респ. да създаде стойности. Това, от своя страна, рефлектира пряко върху разходите на предприятието, а от тук и върху неговия финансов резултат.

С навлизането на понятието¹ „себестойност“ в българската практика са се появили и първите опити за неговото дефиниране². Те се отъждествяват най-често с характеризиранието на себестойността като парична оценка на съвкупността от разходите, извършвани при производството на продукцията или оказването на услугите, респ. като „паричния израз на онази част от обществените производствени разходи, която се образува от сумата на употребените за производството на продукцията оборотни фондове и всички трудови разходи и разходи за амортизации извършвани от предприятието за производството и реализацията на продукцията“³. И още себестойността се определя като стойностен израз на обобщените на основата на предварително формулиран критерий разходи в зависимост от конкретните икономически условия, респ. като стойност на продуктите с определена потребителна стойност, определяна с помощта на съвкупност от разчетни процедури⁴. Оттук може да се обобщи, че себестойността на произведената продукция и на оказаните услуги представлява стойностна оценката на разходите, включвани при нейното изчисляване.

Установяването на себестойността, а от тук и на цената на определен продукт или услуга може да се приеме като конкретна цел на калкулирането, когато то се изследва в тесен смисъл. „В тази връзка същността на калкулирането се свързва със системното, последователно обхващане на разходите с оглед определяне на себестойността, респ. цената“⁵. И още то е „способ на счетоводната отчетност, чрез който се извършва обобщаване на разходите, възникващи в съответната подсистема на отделни фази на възпроизводствения процес с цел да се установи себестойността на съответната доставка, на произведеното количество продукция или на реализираната продукция“⁶. Създаваната чрез него информация за себестойността на продукцията и услугите е „основа за установяване и анализиране на вида и характера на причините за преразходите на отделните статии на калкулацията, с оглед разходите за тях да бъдат в оптималните им размери“⁷.

За да не се прекъсва производствения процес разходите на всяка отчетноособена структура трябва да се покриват от резултата, получен вследствие продажбата на произведените продукти, респ. на извършените услуги. Това означава непрекъснато отделяне на част от стойността на новосъздадените продукти с цел обезпечаване на непрекъснатостта на производствения процес. „Такова постоянно обособяване на част от стойността на продукта на труда в парична форма, възвръщаща

¹ Под „понятие“ следва да се разбира: 1. Логически оформена обща мисъл за предмета или явлението. 2. Представа, знание. 3. Остар. обикн. мн. разбираня. Вж.: Понятие. Речник на думите в българския език. В: <http://technik.info/понятие>

² Първоначално себестойността не се е приемала за традиционно българско понятие, отразяващо съвкупността от определени разходи. В следосвобожденска България се е използвало понятието „костуема цена“ или „костуема стойност“. Някои автори считат, че наименованието „костуема цена“ изразява какво коства, респ. струва на производителя неговата дейност. В този смисъл традиционното понятие за костуемата цена незаслужено е било подменено с руската дума „себестоимость“, привнесена през втората половина на 20. век от учителите в бившия СССР. Същевременно други автори са на мнение, че в основата на категорията „костуема цена“ е немската дума „kost“, която пък е била привнесена от наши счетоводи учили през първата половина на века в Германия. За подробности вж.: Дурин, Ст. Счетоводство на предприятието. София: ФорКом, 1997, с. 12.

³ Иванов, И. Икономика и организация на основните отрасли, 1980, с. 192.

⁴ Вж.: Пехливанов, В. Себестойността. София, 1988, с. 24.; Палий, В. Основы калкулирования. Москва: Финансы и статистика, 1984, с. 43.

⁵ Йонкова, Б. Управленско счетоводство. София: Ромина, 2008, с. 53.

⁶ Пергелов, К. Счетоводна отчетност и анализ на баланса на промишлените организации. София: Наука и изкуство, 1974, с. 263.

⁷ Душанов, И., М. Димитров. Курс по счетоводство на предприятието. София: Тракия-М, 2015, с. 502.

направените от предприятието разходи се явява обективна предпоставка за съществуването на самостоятелна икономическа категория, която е получила названието себестойност⁸.

В българската специализирана литература себестойността често се определя като икономическа категория. В научните изследвания на К. Пергелов например тя се представя като стойностна икономическа категория, използвана за определяне на количеството на овеществения и живия труд, изразходван във връзка с производството и реализирането на продукцията, респ. като част от стойността, изразена в пари и включваща в себе си равностойността на онази част от обществените разходи за производството, която изразява пренесения върху продукта овеществен труд и изразходвания жив труд⁹. Авторът е на мнение също, че „себестойността включва в себе си равностойността на онази част от обществено необходимия труд, която служи за продължаване на производството в същия размер, т.е. за осъществяване на просто възпроизводство“¹⁰.

Сходни съждения се откриват и в научните разработки на Г. Илиев, според който е подходящо себестойността да се дефинира като „икономическа стойностна категория, изразяваща производствени отношения с общоикономическа и социалноикономическа значимост на основата на паричния израз на разходите, които като част от стойността на продуктите на труда във вид на минал и жив труд са достатъчни за да продължи производството в същия размер, т.е. за да се осъществи просто възпроизводство“¹¹.

Идеята, че себестойността е обективна икономическа категория, се застъпва и в руската специализирана литература. Там сред твърденията на авторите се откроява виждането, че „Себестойността като парична форма на част от стойността се образува от разходите за потребени средства, предмети на труда и за работна заплата“¹².

На базата на представените, а и на други становища¹³ може да се обобщи, че **себестойността на продукцията и услугите е икономическа стойностна категория, изразяваща производствени отношения с общоикономическа и социалноикономическа значимост на основата на паричния израз на обобщените по определени критерии разходи, достатъчни за да се осъществи простото възпроизводство.**

В предложеното определение се открояват следните по-важни характеристики на себестойността:

- тя е икономическа категория;
- измерва се (оценява се) в стойност;
- изразява производствени отношения с общоикономическа и социално-икономическа значимост;
- обхваща обобщени по определени критерии и остойностени разходи;

⁸ Пизенголц, М. Экономическое содержание издержки производства и себестоимости. – Учет и финансы, 1973, кн. 4, с. 38 - 39. Цит. по Управленско счетоводство / Е. Аверкович, Г. Илиев, Р. Симеонова и др. В. Търново: Фабер, 2009, с. 44.; Под категория следва да се разбира: 1. Най-общото понятие, отразяващо съществени свойства и отношения между явленията в действителността. 2. Група, клас, явление, които обединяват същности с общи свойства и белези. Вж: Категория. Речник на думите в българския език. В: <http://technik.info/категория>

⁹Вж.: Пергелов, К. Към по-точно и научнообосновано определяне величината и структурата на себестойността. Счетоводство и контрол, 1976, кн.7, с. 13 – 14.

¹⁰ Пак там, с. 14.

¹¹ Цит. Управленско счетоводство, с. 45 – 46.

¹² Калькуляция себестоимости в промышленности. /под редакцията на А. Магрулиса. – Москва: Финансы, 1980, с. 3.

¹³Вж.: Трифонов, Т. Системи и методи за анализ на разходите и калкулиране на себестойността (управленски счетоводен анализ). София: Тракия-М, 2003, с. 356.

- обхванатите и оценени разходи са достатъчни за осъществяване на простото възпроизводство;
- определя се при производството на продукцията и извършването на услуги;
- част от стойността на продукцията и услугите е;
- между нея и разходите съществува неразривна връзка.

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ МЕЖДУ СЕБЕСТОЙНОСТТА, СТОЙНОСТТА И ПРОИЗВОДСТВЕНИТЕ РАЗХОДИ

За да се постигне по-пълно и задълбочено характеризирание на категорията „себестойност“ тя следва да бъде разграничена от други две категории, а именно:

- „стойност“ и
- „производствени разходи“¹⁴.

„На практика стойността се изразява с помощта на цената. Или цената е паричен израз на стойността“¹⁵. Но себестойността е продукт на организацията на индивидуалното производство, докато стойността е продукт на целия обществен труд. Следователно себестойността е категория, различна от стойността, но свързана обективно с нея поради непрекъснатото превръщане на стойността от една форма в друга¹⁶.

Различието между двете съпоставяни по-горе категории не следва да се разбира като откъсване на себестойността от стойността. Причината за това е, че въпреки наличието на качествена и количествена нееднородност между тях се откроява и обща черта и тя е, че и двете категории са се обособили исторически и не са вечни и непроменяеми. Тяхното използване е подчинено и пряко свързано с действието на Закона за стойността. Така например с отмирането на стоково-паричните отношения няма да са налице производствени отношения, които да изискват прилагането на категориите „стойност“ и „себестойност“, но ще се запазят отношенията, които изразяват категориите „разходи“ и „производствени разходи“, респ. ще изчезне стоката, но самият продукт ще остане, защото той има вечен, а не исторически характер¹⁷.

Вижда се, че себестойността е свързана със стойността на продуктите и услугите, част е от нея и от нейния паричен израз – цената, но същевременно се и различава от нея както в количествено, така и в качествено отношение.

Количествената разлика между двете съпоставяни категории се изразява в това, че стойността включва целия необходим труд за производството на продуктите и извършването на услугите, а себестойността – само една част от него. Освен това в себестойността не се съдържа печалбата на предприятието, реализирана при продажбата на произведената и продадена продукцията, респ. на извършените услуги. И не на последно място в себестойността се включва пренесената и новосъздадената стойност, но без стойността на добавения продукт, докато категорията стойност включва и стойността на добавения продукт.

Качествените разлики между себестойността и стойността могат да се систематизират и представят в следните направления:

Първо. Ресурсите, с които се произвеждат материални блага, се включват в

¹⁴ Вж.: Цит. Управленско счетоводство, с. 45.

¹⁵ Петров, Л. Основи на счетоводството / Л. Петров. - София: Мартилен, 2008, с. 122.

¹⁶ В действащото у нас счетоводно законодателство е възприето оценяването на обектите на счетоводството да се извършва на база на историческата цена. При тази база оценяването на позициите, които се признават във финансовите отчети, се извършва по цена на придобиване или себестойност или друг метод, когато това се изисква в приложимите счетоводни стандарти. Вж.: Петров, Л. Цит. Основи на счетоводството, с. 122.; Закон за счетоводството, чл. 26, ал. 1, т. 9. // Държавен вестник, 2015, № 95, посл. изм. 2016, № 97. <https://www.minfin.bg/bg/page/998>

¹⁷ Вж.: Цит. Управленско счетоводство, с. 45 - 46.

себестойността на продукцията по тяхната цена на придобиване и пренасят в себестойността не своята стойност, а цената си на придобиване посредством начислената амортизация. В същото време увеличението, респ. намалението на цените на произведените продукти или извършените услуги, не влияе върху тяхната стойност, а се изразява в отклонения между цената и стойността им. Следователно отклонението на цените на ресурсите, с които се произвеждат материални блага, се отразява непосредствено и само върху себестойността на произвежданата продукция и извършваните услуги, но не и на тяхната стойност.

Второ. Себестойността на продукцията и услугите се определя на база индивидуалните разходи, докато стойността – на база обществено необходимите разходи.

Трето. Стойността се измерва в абстрактен труд (време), обществено необходим за производството на продуктите, а себестойността има паричен израз и зависи от цените на изразходваните от предприятието ресурси при производството на продуктите и оказването на услугите.

Четвърто. В себестойността на продуктите и услугите се включват и конкретни непроизводителни разходи и загуби (глоби, неустойки по договори, липси, фири и др.), които не са обществено необходими, не се признават на пазара и не увеличават стойността на продукцията и услугите.

Пето. В себестойността се включват два съставни елемента: стойността на производствените активи и стойността на работната сила, а в стойността – три съставни елемента: стойността на производствените активи, стойността на работната сила и принадлежната стойност¹⁸.

Между категориите „разходи“ („производствени разходи“) и „себестойност“ също е налице безспорна връзка. Дори се срещат и крайни становища, според които категориите „производствени разходи“ и „себестойност“ се прекриват. Разбира се, подобни твърдения не се подкрепят и причините са няколко¹⁹:

- производствените разходи могат да бъдат изразени стойностно, но те се изразяват също и в натура, а в определени случаи и с помощта на трудовия измерител;
- себестойността на продукцията и услугите се установява на база извършени разходи, но тя не включва всички производствени разходи, които предприятието е направило;
- между категориите „производствени разходи“ и „себестойност“, макар да съществува неразривна връзка, се установяват и различия (по отношение на дефинирането и по отношение на обхвата).

Връзката между производствените разходи и себестойността може да се определи като права и обратна. Това е така, защото и двете категории са „диалектически форми на проявление на двойственото начало на определено икономическо съдържание като потребителна стойност и разменна стойност...“²⁰. По-конкретно това проявление намира израз в няколко насоки:

- „между производствените разходи и себестойността като икономически категории;

¹⁸ По-задълбоченото анализиране на съставките на себестойността и стойността показва, че принадлежната стойност се съдържа и в стойността на производствените активи, но понеже тя се отнася за минали стопански процеси не се взема под внимание. Акцентът в случая е поставен върху новопроизвеждащата се принадлежната стойност. За подробности вж.: Себестойност, стойност и цена. В: <http://www.счетоводство.net/счетоводство/калкулации/себестойност,-стойност-и-цена>

¹⁹ Вж.: Цит. Управленско счетоводство, с. 46.

²⁰ Цит. Управленско счетоводство, с. 61.

- между производствените разходи и себестойността като икономически показатели;
- между производствените разходи и себестойността като обекти на управленското счетоводство;
- величината на себестойността зависи от обема на производствените разходи;
- структурата на себестойността се влияе от вида и състава на производствените разходи²¹.

Изхождайки от изложените позовавания, може да се обобщи, че между разходите и себестойността съществува неразривна връзка, чието проявление се изразява в следните направления²²:

- количеството на разходите се явява определящ фактор за величината на себестойността на продукцията и услугите;
- структурата на себестойността на продукцията и услугите е в пряка зависимост от извършените разходи;
- динамиката на разходите много често съвпада с динамиката на себестойността на продуктите и услугите;
- величината и структурата на себестойността могат да се променят дори само в резултат на ценовата политика (при непроменени разходи, изразени в натура).

СЕБЕСТОЙНОСТТА КАТО ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛ

Както вече стана известно себестойността на продукцията и услугите е икономическа стойностна категория и като такава се свързва с осъществяването на производствени отношения, с оценката на производствени разходи и с обезпечаването на процеса на просто възпроизводство. Но същевременно тя осигурява и информация за разходите за нуждите на управленския екип, като така подпомага вземането на решения за по-ефективно използване на ресурсите. Ето защо може да се определи, че себестойността на продукцията и услугите е икономическа стойностна категория, но и важен икономически показател, характеризиращ ефективността на производствено-стопанската дейност.

Като икономически показател себестойността на продукцията и услугите притежава известна специфика, отличаваща я от себестойността като икономическа категория. Проявлението на тази специфика може да се търси в следните насоки²³:

- категориите са абстрактно-логически форми за отразяване на обективния свят, докато показателите често са нормативно регламентирани цифрово изражение на определени факти, явления и процеси;
- категорията „себестойност“ има количествена и качествена характеристика, докато показателят „себестойност“ е свързан главно с количествената страна на фактите, явленията и процесите;
- в категорията „себестойност“ няма елементи на принадлежност, докато показателят „себестойност“ при определени условия може да включва такива.

Оттук може да се обобщи, че въпреки наличието на някои сходни черти (измерване в стойност; количествено характеризирани на извършени разходи и т.н.) между себестойността на продукцията и услугите като икономическа стойностна категория и като икономически показател не е налице препокриване.

²¹ Цит. Управленско счетоводство, с. 61.

²² Вж.: Повече за проявлението на връзката между разходите и себестойността може да се види в: Цит. Управленско счетоводство, с. 46.

²³ Повече за резултатите от сравнителния анализ между себестойността като икономическа категория и икономически показател може да се види в изследването на Г. Илиев. Вж.: Цит. Управленско счетоводство, с. 46 - 47.

ОБХВАТ НА СЕБЕСТОЙНОСТТА НА ПРОДУКЦИЯТА И УСЛУГИТЕ

В контекста на приложимите счетоводни стандарти себестойността се отъждествява с оценката на произведените в предприятието активи, респ. на оказаните от предприятието услуги и се определя като стойностен израз на разходите, извършени за производството на продуктите и предоставянето на услугите.

Задължително и по счетоводен път в предприятието се определя фактическа непълна себестойност. Тя включва в съдържанието си основните производствени разходи, но не включва административните разходи, разходите по продажби, финансовите и извънредните разходи. За нуждите на управлението и по извънсчетоводен път може да се изчисли още пълна производствена себестойност, представляваща фактическата непълна себестойност, допълнена с административните разходи и пълна търговска себестойност, представляваща фактическата непълна себестойност, допълнена с административните разходи и разходите по продажби.

Съгласно разпоредбите на т. 8 от Национален счетоводен стандарт №2 при отчитане на стоково-материалните запаси фактическата непълна себестойност на продукцията се определя като сума от стойността на употребените материали, разходите за преработка (преките разходи за труд, осигурителни вноски и другите преки разходи, както и частта от непреките разходи, отнасяща се за продукта) и другите разходи, свързани с производството на съответната продукция. В същото време при услугите себестойността се изчислява на база разходите за труд и осигуровки на персонала, зает в тяхното предоставяне и контрол и съответната обща част от общопроизводствените разходи, респ. на база разходите за преработка²⁴.

Или и при продукцията, и при услугите фактическата непълна себестойност се изчислява на база основните производствени (технологични) разходи и не включва административните, финансовите, извънредните разходи и разходите по продажбите²⁵. Това показва, че не всички разходи на предприятието участват при изчисляване на себестойността на продукцията и услугите.

ЗНАЧЕНИЕ НА СЕБЕСТОЙНОСТТА НА ПРОДУКЦИЯТА И УСЛУГИТЕ

Както вече стана известно чрез себестойността се осигурява важна информация за управленския екип във връзка с вземането на ефективни решения за успешно функциониране и развитие на отчетнообособената структура. Затова нейното значение за предприятието е голямо и може да се търси в различни насоки:

- Определянето на себестойността дава възможност да се формира подходяща цена на продуктите и услугите, която да покрива всички разходи и да осигурява икономическа печалба на компанията;
- Тя създава условия да се направи анализ на всеки отделен разход и да се установи къде са допуснати преразходи и разхищения;

²⁴ Вж.: Счетоводен стандарт № 2 Отчитане на стоково – материалните запаси, т . 8.1 и 8.3. <http://balans.bg/167-nss-2-otchitane-na-stokovo-materialnite-zapasi/> ; Аналогично се третира въпросът и в Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси. Вж.: Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси. <http://balans.bg/205-mss-2-materialni-zapasi/>

²⁵ Повече за разходите, невключвани в себестойността на продукцията и услугите виж в: Цит. Счетоводен стандарт № 2 Отчитане на стоково – материалните запаси, т . 8.2 и 8.4. <http://balans.bg/167-nss-2-otchitane-na-stokovo-materialnite-zapasi/>; Аналогично се третира въпросът и в Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси, с тази разлика, че в международния стандарт извънредни разходи не се предвиждат (извънредните разходи се третират, отчитат и оповестяват като други разходи за дейността). Вж.: Цит. Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси. <http://balans.bg/205-mss-2-materialni-zapasi/>

- Себестойността на продукцията и услугите позволява да се потърсят резерви за реализиране на икономии.

В съвременните икономически условия е много важно цените на продукцията и услугите да са конкурентоспособни на пазара, а това налага търсенето на начини за намаляване размера на себестойността на продуктите на труда. Ето защо производителите, респ. извършителите на услуги, прецизно проучват факторите, влияещи върху размера на себестойността в търсенето на възможности за нейното минимизиране. Така те се насочват главно към икономия на жив и овеществен труд и на административно-управленски разходи, но не подценяват влиянието върху размера на себестойността и на следните фактори: изменение на транспортните тарифи, промяна в цените на материалите и суровините, изменение на цените на горивата и енергията, промени в лихвения процент в страната, изменение на валутните курсове, промени в обема и структурата на производството и т.н.

ИЗВОДИ

В заключение може да се обобщи, че себестойността на продукцията и услугите е важна икономическа стойностна категория, изразяваща производствени отношения с общоикономическа и социалноикономическа значимост на основата на паричния израз на обобщените по определени критерии разходи, достатъчни за да се осъществи простото възпроизводство. Тя е и икономически показател, характеризиращ съществени аспекти на ефективността на производствения процес. Различава се от категориите „стойност“ и „производствени разходи“, въпреки наличието на общи черти между тях. Основа е за формиране на цените на продуктите и услугите и оказва съществено влияние върху конкурентоспособността на предприятието на пазара. Затова значението ѝ е определящо по отношение на вземането на ефективни решения за утвърждаване и разширяване на пазарните позиции на юридическите лица особено в конкурентна среда.

Като източник на значима и полезна информация, касаеща оценката на разходите, направени при производството на продукцията и оказването на услугите, себестойността подпомага управленския екип при вземането на решения за рационално насочване и развитие на стопанската дейност на предприятието в съответствие с изискванията на пазара. Наред с това тя създава условия за извършването на анализ на допуснати преразходи и разхищения и позволява да се потърсят възможности за реализиране на икономии. Ето защо може да се твърди, че себестойността на продукцията и услугите е важна предпоставка за вземането на ефективни управленски решения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аверкович, Е., Г. Илиев, Р. Симеонова. Управленско счетоводство. В. Търново: Фабер, 2009.
2. Дурин, Ст. Счетоводство на предприятието. София: ФорКом, 1997.
3. Душанов, И., М. Димитров. Курс по счетоводство на предприятието. София: Тракия-М, 2015.
4. Закон за счетоводството // Държавен вестник, 2015, № 95, посл. изм. 2016, № 97. <https://www.minfin.bg/bg/page/998>
5. Иванов, И. Икономика и организация на основните отрасли, 1980.
6. Йонкова, Б. Управленско счетоводство. София: Ромина, 2008.
7. Калькуляция себестойности в промишлености. /под редакцията на А. Магрулиса. – Москва: Финансы, 1980.

8. Международен счетоводен стандарт 2 Материални запаси. <http://balans.bg/205-mss-2-materialni-zapasi/>
9. Палий, В. Основы калкулирования / В. Палий. – Москва: Финансы и статистика, 1984.
10. Пергелов, К. Към по-точно и научнообосновано определяне величината и структурата на себестойността. - Счетоводство и контрол, 1976, кн.7, с. 13 – 14.
11. Пергелов, К. Счетоводна отчетност и анализ на баланса на промишлените организации / К. Пергелов. – София: Наука и изкуство, 1974.
12. Петров, Л. Основи на счетоводството / Л. Петров. - София: Мартилен, 2008.
13. Пехливанов, В. Себестойността / В. Пехливанов. - София, 1988.
14. Речник на думите в българския език. В: <http://rechnik.info/>
15. Себестойност, стойност и цена. В: <http://www.счетоводство.net/счетоводство/калкулации/себестойност,-стойност-и-цена>
16. Счетоводен стандарт № 2 Отчитане на стоково – материалните запаси. <http://balans.bg/167-nss-2-otchitane-na-stokovo-materialnite-zapasi/>
17. Трифонов, Т. Системи и методи за анализ на разходите и калкулиране на себестойността (управленски счетоводен анализ) / Т. Трифонов. – София: Тракия-М, 2003.

References

1. Averkovich, E., G. Iliev, R. Simeonova. Upravlensko schetovodstvo. V. Tarnovo: Faber, 2009.
2. Durin, St. Schetovodstvo na predpriyatieto. Sofiya: ForKom, 1997.
3. Dushanov, I., M. Dimitrov. Kurs po schetovodstvo na predpriyatieto. Sofiya: Trakiya-M, 2015.
4. Zakon za schetovodstvoto // Darzhaven vestnik, 2015, № 95, posl. izm. 2016, № 97. <https://www.minfin.bg/bg/page/998>
5. Ivanov, I. Ikonomika i organizatsiya na osnovnite otrasli, 1980.
6. Yonkova, B. Upravlensko schetovodstvo. Sofiya: Romina, 2008.
7. Kalykulyatsiya sebestoymosti v promishlenosti. /pod redaktsiyata na A. Magrulisa. – Moskva: Finansay, 1980.
8. Mezhdunaroden schetovoden standart 2 Materialni zapasi. <http://balans.bg/205-mss-2-materialni-zapasi/>
9. Paliy, V. Osnovay kalkulirovaniya / V. Paliy. – Moskva: Finansay i statistika, 1984.
10. Pergelov, K. Kam po-tochno i nauchnoobosnovano opredelyane velichinata i strukturata na sebestoynostta. - Schetovodstvo i kontrol, 1976, kn.7, s. 13 – 14.
11. Pergelov, K. Schetovodna otchetnost i analiz na balansa na promishlenite organizatsii / K. Pergelov. – Sofiya: Nauka i izkustvo, 1974.
12. Petrov, L. Osnovi na schetovodstvoto / L. Petrov. - Sofiya: Martilen, 2008.
13. Pehlivanov, V. Sebestoynostta / V. Pehlivanov. - Sofiya, 1988.
14. Rechnik na dumite v balgarskiya ezik. V: <http://rechnik.info/>
15. Sebestoynost, stoynost i tsena. V: <http://www.schetovodstvo.net/schetovodstvo/kalkulatsii/sebestoynost,-stoynost-i-tsena>
16. Schetovoden standart № 2 Otchitane na stokovo – materialnite zapasi. <http://balans.bg/167-nss-2-otchitane-na-stokovo-materialnite-zapasi/>
17. Trifonov, T. Sistemi i metodi za analiz na razhodite i kalkulirane na sebestoynostta (upravlenski schetovoden analiz) / T. Trifonov. – Sofiya: Trakiya-M, 2003.